

Отже, суть презумпції невинуватості не говорить, що людина невинна, а потрібно розуміти, що є факти, через які виникають припущення щодо її невинності, а точніше, винності у скоєнні кримінального правопорушення, і поки ці припущення не будуть доведені, її не можна вважати винною. Краще, щоб десять винних втекли, ніж постраждав один невинний. Згодом ця ідея стала основою правового мислення і продовжує залишатися предметом дискусій.

Презумпція невинуватості не може бути виправдана лише великим бажанням поліпшити стан обвинуваченого. Це призводить до доказу вини людини, і якщо цього не буде зроблено, ніхто не може бути визнаний винним.

Відповідно до принципу презумпції невинуватості на підсудного (і його захисника) не покладається обов'язок доводити свою невинуватість або наявність обставин, що виключають кримінальну відповідальність. Цей тягар покладається на орган, який пред'явив обвинувачення (особу, яка веде розслідування, слідчого, прокурора), але це не виключає права обвинуваченого доводити свою повну невинуватість чи менші злочини. Усі обставини, за яких він посилається на свій захист, повинні бути всебічно досліджені органами слідства, прокурором і судом.

1. Постанова від 22 грудня 2020 року, справа № 210/4600/15. Верховний Суд, Перша судова палата Касаційного кримінального суду.

2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 03.03.2024).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 03.03.2024).

4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.03.2024).

5. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 30 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 04.03.2024).

УДК 343.121.4

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/727-729

Діана РУКІНА

студентка ННІ права
та інноваційної освіти

Анатолій ШИЯН

старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ, ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зміни в чинне національне законодавство, які зумовлені початком повномасштабного вторгнення військ російської федерації в Україну, сприяли перегляду кримінального процесуального права в частині забезпечення прав та свобод осіб, які беруть безпосередню участь в кримінальному провадженні, а також їхньої безпеки. Тож законом України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX були внесені зміни до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), які окреслили порядок режиму досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану [1]. Ці зміни торкнулися також й умов і порядку проведення такої слідчої (розшукової) дії, як обшук.

Незважаючи на правовий режим воєнного стану, законодавцем визначено, що обшук повинен проводитись з максимально можливим в таких умовах забезпеченням прав і свобод осіб, які беруть в ньому участь, а також їхньої безпеки. Адже відповідно до положень Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [2]. У зв'язку з цим ключовою вимогою правового захисту є легальність залучення понятих та адвоката (захисника).

Зазначимо, що фактичний порядок проведення обшуку під час воєнної агресії не

ззнав кардинальних змін. Як відомо, однією з його особливостей є обов'язкова присутність не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування його проведення. Однак в умовах воєнного стану забезпечити участь понятих не завжди можливо, а якщо така можливість є, то при їх залученні може існувати реальна загроза їх життю чи здоров'ю. Насамперед така ситуація може статися під час проведення обшуку на деокупованих або прифронтових територіях. Турбуючись про безпеку понятих, законодавець дозволив проводити обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи без залучення понятих. Однак для забезпечення захисту прав осіб, інтереси яких порушуються під час проведення обшуку, унеможливлення зловживання слідчими та іншими залученими особами своїми повноваженнями, процес і результати цієї дії обов'язково підлягають фіксуванню доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису.

Як видається, з урахуванням безпекової ситуації такі зміни є виправданими, однак у повному обсязі гарантувати захист прав та законних інтересів особи вони не можуть.

Відомо, що під час проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи, обшуку особи допускається участь захисника підозрюваного, а також адвоката, який може надавати правничу допомогу іншим особам (учасникам кримінального провадження або особам без будь-якого статусу), які вирішили його залучити. Під час обшуку житла чи іншого володіння особи захисник або адвокат може взяти участь на будь-якому етапі проведення цієї слідчої (розшукової) дії. З метою забезпечення безпеки захисника підозрюваного, а також адвоката, який під час проведення обшуку надає правничу допомогу іншим особам, кримінальні процесуальні новели, викладені в частині 12 статті 615 КПК України дозволяють дізнавачу, слідчому і прокурору залучити захисника та адвоката дистанційно, у тому числі в разі неможливості їх явки [3]. Але обов'язковою умовою дистанційної участі захисника та адвоката є фіксування процесу і результатів обшуку доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису.

Більш проблемним є питання забезпечення участі адвоката (захисника) під час проведення обшуку особи. Тож в разі виявлення такою особою бажання мати адвоката (захисника), його проведення слідчий, дізнавач або прокурор зобов'язаний відкласти на три години. Лише після закінчення цього терміну дозволяється проводити обшук особи (як з участю адвоката (захисника), так і без нього). Кримінальні процесуальні новели, які стосуються обшуку особи в умовах воєнного стану, також дозволяють дистанційну участь адвоката (захисника) з метою забезпечення його безпеки, у тому числі в разі неможливості його явки. Однак, як і під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, обов'язковою умовою дистанційної участі адвоката (захисника) є фіксування процесу і результатів обшуку особи доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису. При цьому не можна не бачити, що забезпечуючи таким чином безпеку адвоката (захисника), вимога закону щодо відкладення проведення обшуку особи на три години ставить під загрозу безпеку особи, яка буде обшукуватися, а також слідчого (дізнавача, прокурора) чи інших осіб.

Не можна оминати увагою ще й проблему, яка виникає в разі дистанційної участі захисника або адвоката під час проведення обшуку. Вона пов'язана з необхідністю підписання складеного слідчим, дізнавачем або прокурором протоколу обшуку, що потрібно зробити не пізніше 72 годин після його закінчення. Умови воєнного стану, які заважали брати участь захисникові чи адвокату в проведенні обшуку, можуть завадити їм і в підписанні протоколу цієї слідчої (розшукової) дії протягом вказаного терміну.

Як висновок, треба зазначити, що кримінальні процесуальні новели проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в умовах воєнного стану, які допускають відсутність понятих під час цієї слідчої (розшукової) дії, а також дистанційну участь захисника (адвоката), є доцільними. Адже завдяки вказаним новітнім правовим положенням усувається загроза життю та здоров'ю цим учасникам кримінального провадження, настання для них інших негативних наслідків. Але при цьому законодавець повинен відрегулювати й проблемні питання, які виникають у зв'язку з відсутністю понятих під час проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи, обшуку особи, а також під час дистанційної участі адвоката (захисника). Аналіз цих проблем, шляхи їх практичного вирішення повинні бути втілені в новітні правові положення чинного КПК України.

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20%23>

Text#Text

2. Конституція України : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 із змін. та допов. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

УДК 343.102

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/729-730

Марина СОЛОДОВНИК

студентка ННІ права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Сергій ІСЛАНКІН

старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛІ ОСОБИ СТОСОВНО ПРОВЕДЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У кримінальному процесуальному законодавстві часто виникає потреба в безпосередньому залученні особи до реалізації певних кримінально-процесуальних дій. Наприклад, згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, деякі дії, такі як проведення експерименту у житлі або отримання добровільної згоди на виконання певних процесуальних дій, вимагають згоди особи [1].

Однак є випадки, коли необхідно проводити процесуальні дії без прямої згоди особи, але за умови наявності судового дозволу та волевиявлення самої особи. Наприклад, це може стосуватися негласних слідчих дій. Такий підхід забезпечує баланс між захистом прав особи та необхідністю здійснення процесуальних заходів у кримінальному провадженні.

Судовий контроль в таких ситуаціях відіграє важливу роль у забезпеченні законності та захисті прав особи. Суддя має перевірити наявність підстав для обмеження прав особи, яка відмовляється від надання добровільної згоди. Проте є випадки, коли обмеження прав особи є неправомірним навіть при судовому контролі [4].

Наприклад, застосування примусу до особи для отримання інформації може порушувати її право на мовчання та право не свідчити проти близьких родичів. Такі дії можуть бути визнані порушенням прав особи, навіть якщо на них було отримано судовий дозвіл.

У воєнний період також можуть виникати випадки, коли потрібно здійснювати кримінальні процесуальні дії без згоди особи. У таких випадках прокурорський нагляд може замінити судовий контроль, що відповідає вимогам закону, але це підносить питання про відповідність правового регулювання в умовах воєнного стану [2].

Важлива пропозиція щодо врегулювання питань щодо проникнення до житла особи у зв'язку з проведенням слідчих та процесуальних дій у кримінальному процесі. Вона вказує на необхідність отримання судового дозволу перед проведенням таких дій, за винятком невідкладних випадків, що сприятиме запобіганню можливим неправомірним втручанням у приватне життя особи [5].

Однак при цьому виникає питання про зручність та ефективність кримінального провадження, оскільки процедура отримання судового дозволу може виявитися витратною на час та ресурси. Запровадження обов'язкового судового дозволу може ускладнити діяльність правоохоронних органів та знизити ефективність проведення слідства.

Наукова спільнота також обговорює питання про необхідність письмової згоди власника житла на проведення процесуальних дій. Вона відмічає, що це може бути важливим механізмом запобігання можливим зловживанням з боку правоохоронних органів. Однак такий механізм може виявитися недостатнім для захисту прав особи у випадках, коли вона відчуває тиск з боку правоохоронців.